

процессе: опыт логико-психологического анализа проблемы / В. Т. Кудрявцев // Психологический журнал. – 1997. – № 1. – Т. 18. – С. 16–30.

11. Педагогическое наследие / [Коменский А. Я., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г.]. – М. : Педагогика, 1989. – 261 с.

12. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка / Ж. Пиаже. – М. : Наука, 1994. – 528 с.

13. Пучинская Л. М. Демоны правого полушария / Л. М. Пучинская // Человек. – 1996. – № 1. – С. 30–38.

14. Тихомиров О. К. Психология мышления / О. К. Тихомиров. – М. : Изд. МГУ, 1984. – 272 с.

15. Философия для детей / под ред. Н. С. Юлиной. – М. : Изд. Института философии РАН, 1996. – 241 с.

Александр Вознюк. Формирование исследовательских умений и актуализация исследовательских способностей у детей и молодежи.

В статье репрезентируется концепция формирования исследовательских умений и актуализации исследовательских способностей у детей и молодежи. Рассматриваются международная программа «Философия для детей», а также психолого-педагогическое направление «обучающая сказка».

Ключевые слова: исследовательские умения и способности, философия для детей, обучающая сказка, актуально действительное и потенциально возможное.

Alexander Voznyuk. Forming the research abilities and actualizing the research capabilities of children and young people.

The article represents the concept of formation of the research abilities and actualization of research capabilities of children and young people. The international program «Philosophy for children», psychological and pedagogical trend «teaching fairy-tale» are analyzed.

Key words: researches abilities, philosophy for children, teaching fairy-tale, actual and real, potential and possible.

УДК 396

Т. С. Гужанова

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДОШКІЛЬНИКА

У статті автор розкриває важливість екологічної освіти на сучасному етапі розвитку людства та обґрунтовує необхідність формування екологічної культури, починаючи з дошкільного віку.

Ключові слова: екологічна освіта, екологічне виховання, екологічна культура, гра, навчально-дослідницька діяльність.

Постановка проблеми. Сучасні оцінки науковців щодо глобальної екологічної ситуації дають підстави визначати її як кризову. Це стосується безпосередньо і нашої держави. Так, з 1992 р. територія України оголошена зоною екологічної небезпеки. Вихід із ситуації, що склалася, подолання кризи – це передусім проблема переорієнтації світогляду. Тільки вибір нової стратегії розвитку, запрограмованої самою природою, підпорядкованої об'єктивним законам Всесвіту, забезпечує діалектичну єдність макро- і мікрокосмосу, а також розвиток людини в гармонії з усіма формами життя, здорове і надійне майбутнє. Сьогоднішні дошкільники, спостерігаючи прояви світової екологічної кризи в повсякденному житті, спроможні усвідомити важливість відповідних наукових досліджень, суб'єктом яких вони можуть стати в недалекому майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що кожен період еволюційно-історичного розвитку світу висуває свої вимоги до вдосконалення людини, визначає шляхи подальшого руху буття у світі. У цьому тисячолітті природа поставила людство перед жорстким вибором: або радикально переглянути систему своїх взаємовідносин з нею та собі подібними, або бути приреченими на припинення існування життя на планеті. Екологи і педагоги України дійшли висновку, що екологічна освіта і виховання мають здійснюватися протягом усього життя людини, починаючи з дошкільного віку.

Зокрема, у проекті Концепції неперервної екологічної освіти та виховання в Україні, відзначено, що настав час виховувати підрастаюче покоління, орієнтуючи його не на споживацьке ставлення (якомога більше брати від природи), а на притаманне українському народові гармонійне співіснування з природою, раціональне використання та відтворення її природних багатств, формуючи психологічну готовність постійно оберігати природні цінності [1]. У вирішенні цих завдань першочергову роль повинна відігравати екологічна освіта.

Мета статті. Визначити сутність поняття «екологічна культура» та окреслити шляхи її формування в дошкільному віці.

Виклад основного матеріалу. Екологічна освіта спрямована на подолання споживацького ставлення до природи та її ресурсів, поєднання раціонального й емоційного у взаємовідносинах людини з природою, що ґрунтується на принципах добра, краси, розуму, свідомості й патріотизму, тобто на формування екологічної культури особистості.

Екологічна культура, згідно з проектом Концепції неперервної екологічної освіти, характеризується: різнобічними глибокими знаннями про навколишнє середовище; наявністю світоглядних ціннісних орієнтацій стосовно природи; екологічним стилем мислення і відповідальним ставленням до природи і свого здоров'я; набуттям умінь і досвіду вирішення екологічних проблем; безпосередньою участю у

природоохоронній діяльності; передбаченням можливих негативних наслідків природоперетворювальної діяльності людини [1].

Формування екологічної культури варто розпочинати в дошкільному віці шляхом ознайомлення дітей з особливостями навколишнього середовища. Враховуючи емоційну чутливість малюків, перевагу необхідно надавати емоційно-естетичному сприйманню природи, розвитку естетичних, інтелектуальних, гуманістично спрямованих почуттів у ставленні до природи.

Основу екологічної культури становлять елементарні знання про природу: орієнтування в найближчому природному середовищі; усвідомлення життєво необхідних потреб живих істот в умовах існування; ознайомлення з елементарними відомостями про взаємозв'язки живої природи, значення її в житті людини.

Пізнання дітьми природи відбувається під час активної дослідницької діяльності, у процесі оволодіння ними уміннями та навичками бережливого ставлення до її об'єктів, збереження та створення умов для їх нормального співіснування.

Отже, вже з дошкільного віку дітям можна і необхідно прищеплювати любов до навколишнього середовища, уміння оберігати «зелених друзів» та примножувати багатства. Тому останнім часом набуває актуальності така галузь педагогіки, як екологічне виховання взагалі та дошкільників зокрема.

Дошкільний вік започатковує неперервну екологічну освіту, закладає підґрунтя для формування особистості дошкільника, засвоєння ним у подальшому основ природничих наук у школі. Саме в цей період дитина вперше починає знайомитися з природним оточенням. Для того, щоб виховати у дітей гуманне ставлення до природи, потрібні не лише знання, а й позитивний досвід у спілкуванні з природою. Під керівництвом батьків і педагогів розвиваються притаманні дітям любов, потяг до природи, виховується почуття співпереживання, що є необхідною основою формування особистості. В. Сухомлинський наголошував на необхідності вводити малюка в навколишній світ природи так, щоб кожний день він відкривав в ньому для себе щось нове, щоб ріс дослідником, щоб кожен крок його був мандрівкою до живих джерел природи, облагороджував серце і загартовував волю [2].

У процесі формування шанобливого ставлення дітей до природи провідна роль належить дорослим – батькам, вихователям, які виступають не лише як носії знань, а і як зразок для наслідування способів, дій, прийомів, функцій. Тому першочергове завдання дорослого – організувати діяльність дітей так, щоб шляхом самостійних відкриттів, через вирішення проблемних завдань вони оволодівали не лише новими знаннями, а й уміннями та навичками застосування цих знань. Види діяльності дітей, які забезпечують повноцінне засвоєння екологічних знань та їх застосування, досить різноманітні: гра, трудова, пізнавальна, навчально-дослідницька та

творча діяльність. На практиці застосовувати засвоєні дітьми знання можна в процесі створення умов для життєдіяльності живої істоти; шляхом дослідження процесів вирощування рослин та догляду за тваринами; під час надання не лише конкретної допомоги живій істоті, але й виправлення наслідків негативних впливів на неї, збереження при взаємодії з природою цілісності живого організму; шляхом екологічно грамотного вирішення проблемних ситуацій, які виникають.

Висновок. Формуючи гуманне ставлення до природи, необхідно донести до дитини розуміння того, що природа і людина взаємопов'язані, тому турбота про природу є одночасно і піклуванням про людину, її майбутнє, а те, що завдає шкоди природі, – завдає шкоди і людині. Тому екологія і валеологія постають сьогодні у нерозривній єдності. Саме «природні умови здоров'я» є складовою частиною або однією із наскрізних ліній валеологічної освіти в дошкільному осередку.

Список використаної літератури

1. Про концепцію екологічної освіти в Україні // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – № 7. – 2002. – С. 3–23.
2. Сухомлинський В. О. Школа і природа // Вибрані твори : У 5 т. – К. : Рад. школа, 1997. – 549 с.

Татьяна Гужанова. Формирование экологической культуры дошкольника.

В статье автор раскрывает важность экологического образования и формирования экологической культуры на данном этапе развития человечества, начиная с дошкольного возраста.

Ключевые слова: экологическое образование, экологическое воспитание, экологическая культура.

Tatiana Guzhanova. Formation of preschooler's ecological culture.

The article reveals the importance of environmental education and the formation of ecological culture at the current stage of human development, starting from pre-school age.

Key words: environmental education, environmental culture.

УДК 373.3.016

Т. Я. Довга

НАВЧАЛЬНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ВМІННЯ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ, СУТНІСНИЙ ЗМІСТ І СМИСЛОВІ АКЦЕНТИ

У статті розглянуто навчально-організаційні вміння в контексті проблеми формування загальнонавчальних умінь і навичок школярів.